

CHANGE

Att möta kvinnlig könsstympling Information till berörda yrkesgrupper

Denna broschyr har tagits fram av CHANGE-projektet som finansieras av Daphne-programmet inom den Europeiska Unionen. Syftet är att arbeta för att kvinnlig könsstympling helt upphör inom de länder där det fortfarande existerar. Följande partners ingår i CHANGE-projektet: TERRE DES FEMMES (Projektkoordinator, Tyskland), EuroNet-FGM (Europäisk Nätverk), FORWARD (England), FSAN (Holland), Plan International (Tyskland) och RISK (Sverige).

This project is co-funded
by the European Union
under the Daphne Programme

Om kvinnlig könsstypning

Kvinnlig könsstypning är internationellt erkänt som en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter och en form av barnmisshandel. I likhet med andra former av könsrelaterat våld, utgör det ett brott mot den grundläggande rätten till liv, frihet, säkerhet, värdighet, jämställdhet mellan kvinnor och män, icke-diskriminering och fysisk och psykisk integritet. Det bryter också mot barns rättigheter enligt FN:s barnkonvention. (Europeiska Kommissionen, 2013/11/25)

WHO definierar kvinnlig könsstypning så här:

Kvinnlig könsstypning (Female Genital Mutilation – FGM) omfattar alla ingrepp som innebär partiell eller total borttagning av de yttre kvinnliga könsorganen, eller annan skada på de kvinnliga könsorganen för icke-medicinska skäl.

WHO har identifierat fyra typer av kvinnlig könsstypning:

- I: Helt eller delvis borttagande av klitoris och/eller klitoris förhud.
- II: Excision (bortsärande) av klitoris och de inre blygdläpparna, med eller utan excision av de yttre blygdläpparna.
- III: Infibulation – vaginala öppningen stängs genom att man skär och sammanfogar de inre och/eller yttre blygdläpparna och bara en liten öppning för urin och menstruationsblod lämnas. Med eller utan excision av klitoris.
- IV: Annan: Alla andra skadliga ingrepp på de kvinnliga könsorganen för icke – medicinska ändamål, t.ex. prickning, piercing, skärande, skrapning och brännande av underlivet.

Åldern på flickor som könsstypas har sjunkit under de senaste åren och även små barn och spädbarn utsätts för könsstypning.

Sverige var första europeiska land att instifta en lag mot kvinnlig könsstypning vilket skedde år 1982. Lagen skärptes 1998 och föreskriver ett straff på högst fyra års fängelse för att utföra kvinnlig könsstypning. Om brottet anses vara grovt kan fängelsestraff utdömas till högst tio år. Brottet anses vara grovt om det medfört livsfara, allvarlig sjukdom eller utförts "synnerligen hänsynslöst". Även skadans omfattning, kvinnans ålder vid ingreppet mm påverkar strafftiden. År 1999 infördes en ny paragraf som innebär att en person kan dömas i Sverige även om brottet genomförts utomlands. I praktiken kan det innebära att en förälder eller nära släktning kan dömas för brottet i Sverige även om man låtit en annan person utföra själva ingreppet utomlands. Genomförandet av lagen har försvårats av brist på nödvändig bevisning för att kunna lagföra misstänkta. Åtal och domar är därför sällsynta.

Kvinnlig könsstypning är en kränkning av de mänskliga rättigheterna och medför allvarlig kroppsskada. Kvinnlig könsstypning har många negativa konsekvenser och inga fördelar. I vissa kulturer anser man dock att äktenskap, föräldraskap och social acceptans är omöjligt för kvinnor som inte är omskurna. Men detta är kulturella föreställningar som kommer att gradvis förändras när förekomsten av kvinnlig könsstypning minskar.

Läs vidare om hur du inom ditt yrke kan rädda flickor från könsstypning!

Förekomst av kvinnlig könsstypning

Kvinnlig könsstypning förekommer i:

Benin
Burkina Faso
Centralafrikanska Republiken
Columbia
Elfenbenskusten
Demokratiska Republiken Kongo
Djibouti
Egypten
Eritrea
Etiopien
Gambia
Ghana
Guinea
Guinea-Bissau
Indien
Indonesien
Irak
Iran
Jordanien
Kamerun
Kenya
Liberia
Malaysia
Mali
Mauretanien
Niger
Nigeria
Oman
Pakistan
Saudi-Arabien
Senegal
Sierra Leone
Somalia
Sudan
Tanzania
Tchad
Togo
Uganda

Denna lista har tagits från UNICEF rapporten "Female Genital Mutilation – A statistical overview and exploration of the dynamics of Change" av 2013. Ytterligare länder har nämnts på FGM-konferansen "Second Middle East & Asia Conference on Female Genital Mutilation" i maj 2014.
Andra, ännu okända länder är inte uteslutna.

Kvinnlig Smärta

Utdrag ur dikt av Dahabo Ali Muse, Somalia.
Och om jag får berätta om min bröllopsnatt.
Jag hade förväntat mig smekningar, ljuba kyssar,
kramar och kärlek. Nej, aldrig!
Det som väntade mig var smärta, lidande och sorg.
Jag låg i min bröllopsäng, stönande som ett skadat djur,
ett offer för kvinnlig smärta.
Vid gryningen väntade mig förlöjligande.
Min mor ropade ut: Ja, hon är en jungfru.
När skräcken griper mig, när illskan griper tag i min kropp.
När hat blir min kamrat, då får jag kvinnliga råd,
för det är bara kvinnlig smärta
och jag blir tillsagd att kvinnlig smärta förgås liksom alla
kvinnliga saker.

En glimt av lycka visar sig,
ett hopp, en ny baby, ett nytt liv!
Men ett nytt liv sätter mitt i fara,
ett barns födelse betyder död och förstörelse för mig!
Det är vad mormor kallade de tre kvinnliga sorgerna:
Hon sa att dagen för omskärelse, bröllopsnatten
och ett barns födelse är de trefaldiga sorgerna.

Och nu vävdar jag:
Jag vävdar för förlorad kärlek, för brustna drömmar
för rätten att leva som en hel människa.
Jag vävdar till fredsälskande människor att skydda, att stödja
och att sträcka ut en hand till oskyldiga små flickor som inte
skadar någon.
För in dem i en värld av kärlek, inte i en värld av kvinnlig sorg!

Hälsoeffekter av kvinnlig könsstypning

Kortsiktiga komplikationer:

Bristande hygien kan leda till allvarliga infektioner och blodförgiftning. Den oväntade svåra smärtan kan leda till chock.
Andra komplikationer är stelkramp, urinläckage, sår i underlivet och skador på angränsande vävnader. Vidare kan stor blodflölust leda till döden.

Långsiktiga komplikationer:

Många kvinnor upplever förlossningskomplikationer, problem vid menstruationer, smärtssamma samlag, psykiska trauman och infertilitet. Kvinnorna är kanske inte medvetna om att de hälsoproblem som de upplever senare i livet är relaterade till kvinnlig könsstypning. Detta kan leda till att de aldrig rapporteras. (Inter-African Committee on Traditional Practices (IAC), 2009)

Läs mer om hur du kan agera inom ditt yrke

Var medveten – var beredd – var villig att hjälpa

I Sverige bor idag ca 40 000 flickor och kvinnor med ursprung från länder där könsstypning är vanlig. Information om hur många av dessa som faktiskt är könsstympta finns inte.

Beroende på ditt yrke kan du möta könsstympta flickor och kvinnor i olika situationer. Om du vill undvika att dessa flickor och kvinnor kränks igen (genom din okunnighet, ditt oförstånd, din rädsla att beröra ämnet och andra, säkert oavsiktliga reaktioner) rekommenderar vi att du försöker sätta dig in i hur det kan vara för en flicka/kvinna att leva som könsstympat i vårt samhälle och vilket sorts stöd hon behöver.

De här exemplen och många fler situationer kan du möte i ditt yrkesliv:

- En tonåring flicka vill inte delta i skolans gymnastik. Hon skäms för att visa sig naken och annorlunda inför de andra flickorna.
- En skolflicka tillbringar ”onormalt” mycket tid på skoltoiletten eftersom hon har svårt att kissa efter en könsstypning.
- En gravid kvinna vill föda naturligt trots att hon är könsstympat. Hon söker en sjuksköterska som har erfarenhet av detta.
- Ett förälskat par inser vid sitt första samlag att kvinnan har genomgått könsstypning. Könsstypningen utfördes när flickan var spädbarn och hon visste inte om det – vilket chockar och sårar henne ännu mer.
- En aktivist mot kvinnlig könsstypning förespråkar ett förbud mot alla operationer på blygdläpparna för att hon inte ser någon skillnad mellan kvinnlig könsstypning och ”västerländsk” plastikkirurgi.

Ditt yrke – ditt ansvar

Den som misstänker eller har vetskapp om att en flicka utsatts för könsstypning är enligt svensk lag (14 kap 1 § socialtjänstlagen) skyldig att anmäla till sociala myndigheter. Det gäller även vid misstanke om att en könsstypning är planerad att ske.

Hur man upptäcker flickor i riskzonen

Du arbetar i en skola, på dagis eller inom barn- och ungdomssjukvården och vill kunna skydda de flickor du möter där från allvarliga skador och könsstypning. Du kanske misstänker att en flicka kan vara i riskzonen och reagerar mot kvinnlig könsstypning men känner dig orolig för att kränka flickan eller bli kallad rasist. Kanske känner du tvekan inför att bli inblandad i familjeangelägenheter och för flickans oro för att föräldrarna ska bli anklagade.

Det är dock viktigt att inte låta dessa olustkänslor hindra dig från att sätta flickans hälsa i första rummet. Du kan fråga dig själv om du skulle ha något emot att någon handlade så om hon vore din dotter?

När du kan bli orolig:

Det finns inga tydliga bevis för en förestående könsstypning men några indikatorer som möjigen kan antyda att en flicka är i riskzonen följer här:

- Har familjen precis flyttat från ett land med hög acceptans av kvinnlig könsstypning?
- Har familjen planerat en resa till föräldrarnas eller mor-och farföräldrarnas hemländer? Pratar de om kommande festligheter och ceremonier?
- Har föräldrarna och/eller flickan en traditionell syn på könsroller och värdesätter familjens ursprungliga seder och bruk?
- Har familjen banaliserat eller rättfärdigat kvinnlig könsstypning?
- Finns det några kända fall av kvinnlig könsstypning inom familjen?

Dessa indikatorer tjänar inte som bevis för en förestående könsstypning, men de är tillräckliga skäl för att reagera.

Observera: Kvinnlig könsstypning har vanligtvis inget samband med andra former av barnmisshandel och våld i hemmet. En kärleksfull familj behöver inte innebära ett tryggt hem i det här sammanhanget!

Om du är osäker – här följer några kontakter som kan vara till hjälp:

RISK – Riksforeningen stoppa kvinnlig könsstypning: www.f-risk.org, vi finns också på Facebook. <https://www.facebook.com/riskstoppakvinnlig>
Email: femaleintegrity@telia.com (Fana Habteab)

Det går också bra att kontakta närmaste socialkontor eller polisen.

Socialstyrelsen och länsstyrelsen i Östergötland har av regeringen fått i uppdrag att utreda riskerna för att flickor i Sverige könsstypas. I uppdraget ingår även att utveckla det förebyggande arbetet i skolor och ett bra mottagande av könsstympta kvinnor inom sjukvården samt information till nyanlända invandrare.

Socialstyrelsen: www.socialstyrelsen.se, tfn 075-247 30 00

Hur man agerar vid en misstanke om könsstypning

Om du arbetar på en förskola/skola och misstänker att ett barn könsstypats ska ansvarig personal göra en anmälan till socialtjänsten. Personalen ska inte utreda om en könsstypning verkligen skett utan endast anmäla en misstanke eller oro. Det är socialtjänstens och ev. polisens ansvar att utreda frågan. Vid osäkerhet kan man kontakta socialtjänsten för rådfrågning utan att uppge barnets namn.

Socialtjänsten är skyldig att utreda en anmälan. Om det finns misstanke om att en familj är på väg att låta könsstypa sin flicka och om risken för detta är överhängande kan man överväga beslut om ett omedelbart omhändertagande av flickan. Om en könsstypning redan skett kan socialtjänsten göra en polisanmälan. En läkarundersökning är viktig för stöd till polisens utredning. Båda vårdnadshavarna måste godkänna en sådan undersökning. (Kvinnlig könsstypning. Ett utbildningsmaterial för skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen 2003.)

Några tips om vad du också kan göra

Öka din kunskap: Den här broschyren är ett första steg mot mer kunskap om kvinnlig könsstypning. På vår hemsida www.f-risk.org och på vår Facebook-sida finns mer information att hämta. Ytterligare information finns på projekt hemsidan: www.change-agent.eu

Sprid informationen: Sprid gärna denna broschyr till kollegor och andra intresserade och diskutera med andra yrkesgrupper som kan ha kontakt med flickor i riskzonen och berörda kvinnor. Ju fler som känner till om kvinnlig könsstypning desto mer sannolikt är det att denna sedvänja kan stoppas. Om vi arbetar tillsammans kan vi förändra traditioner!

Val av ord: "Könsstypning" är en rättvis beskrivning av denna sedvänja men beskriver inte hur berörda kvinnor vanligtvis vill bli uppfattade. Vi använder ordet "omskärelse" när vi vill visa vår respekt trots att vi känner till ingreppens allvarliga konsekvenser och risker.

Låt oss tala om det – en vägledning för kommunikation med könsstypade flickor och kvinnor

Kvinnlig könsstypning är ett starkt tabu i många samhällen och ett smärtamt minne för de flesta flickor och kvinnor som berörs. Det krävs mod och självkänsla för att våga prata om det.

Vid ett samtal: Fråga flickan eller kvinnan om hon är bekvämt med att prata om sina könsorgan. Du kanske vill använda fraser som "Jag har läst och hört talas mycket om kvinnlig könsstypning, men böckerna svarar inte på alla frågor." Respektera om hon inte vill lämna ut mer detaljer än nödvändigt.

Om en kvinna eller en flicka litar på dig tillräckligt för att diskutera sina erfarenheter av kvinnlig könsstypning med dig, bör du ha dessa enkla regler i åtanke:

1) Ge tillräckligt med tid, kanske behövs ett senare möte för att fortsätta samtalet.

Se till att du kan skapa den lugna, avslappnade och förtroendefulla stämningen som det här känsliga ämnet kräver. Låt henne bestämma hur samtalet fortskridet och låt det ta tid. Visa din tacksamhet över att hon berättar. Om det finns en språkbarriär, anlita en kvinnlig tolk. Speglar hennes språk och använda samma ord som hon gör, dvs omskärelse, stypning, "det som redan gjorts" etc.

2) Förbered dig för samtalet och räkna med att bli överraskad.

Du kanske anser dig veta mycket om kvinnlig könsstypning och tänker på det enligt våra svenska kulturella värderingar om denna sedvänja. Lämna dessa värderingar och lyssna istället på det flickan eller kvinnan har att berätta! Hon har sin egen individuella historia som troligen inte bara kommer att vara en endimensiell berättelse om en kränkning av mänskliga rättigheter. Visa henne att det du lärt dig av hennes berättelse är ett värdefullt bidrag till det du redan vet om kvinnlig könsstypning.

3) Var professionell och döm inte!

Om du känner dig chockad, arg eller ledsen – beundra hennes styrka och be om en paus för att kunna samla dig. Be om ursäkt för att du reagerade känslomässigt och låt henne inte trösta dig. Det handlar om hennes liv och hennes kropp och inte om dig. Uttryck dig inte fördömande även om hon själv gör det. Du borde i så fall fördöma inte henne, utan hennes föräldrar, förfäder eller hennes tradition.

4) Fråga om hennes uppfattning om kvinnlig könsstypning och om det behövs, våga ifrågasätta den.

Om kvinnan marginaliseras andra omskurna kvinnors erfarenheter, om hon anser att flickor måste könsstypas, om hon sätter traditionella sedvänjor framför lagen eller om hon fördömer kvinnor som inte könsstypats så kan och måste du informera henne om vad du vet om kvinnlig könsstypning och om den svenska lagstiftningen.

RISK – Riksföreningen Stoppa Kvinnlig Könsstympning

RISK bildades 1994 för att samordna och intensifiera olika enskilda initiativ för att motarbeta kvinnlig könssympning. Kristna, judar och muslimer samlades i Nyköpings moské för att visa att könssympning inte är påbjuden av islam eller någon annan religion.

Risk har en styrelse med 11 ledamöter från olika länder i Afrika liksom från Sverige. Alla som vill arbeta mot kvinnlig könssympning är välkomna som medlemmar.

Vårt arbete består i att informera om de hälsoproblem som könssympning innebär samtidigt som vi informerar om kvinnors och barns rättigheter enligt FN:s konventioner.

RISK utbildar informatörer som arbetar med att sprida information på sitt eget språk. Inom RISK genomförs översättning av informationsmaterial på en rad olika språk.

RISK har lokalgrupper runt om i landet. Just nu finns lokalgrupper i Stockholm, Uppsala, Borlänge, Göteborg, Lund och Nyköping.

RISK deltar också i internationella konferenser arrangerade av IAC (Inter-African Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children) och EuroNet-FGM – ett EU-nätverk för arbetet mot kvinnlig könssympning.

CHANGE

CHANGE-projektet syftar till att förebygga våld mot barn och kvinnor i samband med könssympning i Tyskland, Sverige, Nederländerna och Storbritannien. Projektets mål är att utveckla, implementera och sprida en innovativ metod för beteendeförändring för att på så sätt stoppa kvinnlig könssympning.

Projektet syftar till att:

- Möjliggöra för praktiserande grupper i hela EU att kämpa för att kvinnlig könssympning upphör.
- Att vända det sociala trycket som innebär fortsatt könssympning till ett upphörande av sedvänjan.
- Att främja beteendeförändring inom utövande grupper.

Ytterligare information om projektet finns på: www.change-agent.eu

Imprint

Author: Katharina Kunze – TERRE DES FEMMES, www.frauenrechte.de

Translation: Leena Marandi, Imarandi62@gmail.com

Layout: styleabyte.de – tina dähn

Contacts: CHANGE Project: change@womensrights.de · RISK: Fana Habteab: femaleintegrity@telia.com

TERRE DES FEMMES –

Menschenrechte für die Frau e.V.

Brunnenstr. 128, 13355 Berlin, Tyskland
www.womensrights.de · info@frauenrechte.de
Tel. +49 30/40 50 46 99-0

RISK –

Riksföreningen Stoppa Kvinnlig Könsstympning

Dan Anderssonsg. 26, SE 754 41 Uppsala, Sverige
www.f-risk.org · femaleintegrity@telia.com
Tel. +46 705 68 42 44

